

ASPECTE PRIVIND RESTAURAREA UNEI TEXTILE ARHEOLOGICE

Lucrarea reprezintă o sinteză de date, privind complexitatea activității de restaurare în cadrul aplicării tratamentelor fizico-chimice la textilă arheologică - hăinuță de copil.

Piesa face parte din colecția Drăghiceanu și provine de la Biserica Negru Vodă din Câmpulung-Muscel, datată de specialiști la sfârșitul secolului al XVI-lea și aparține Muzeului de Artă al României, secția Artă veche românească.

Conform investigațiilor chimice, piesa are în compoziție mătase naturală, argint și cupru argintat.

Hăinuța este confecționată după un tipar din 7 piese: spatele și fețele ușor cambrate, mânecile, cărora li se adaugă câte un clin de fiecare parte. Croiul este rotund în jurul gâtului. Despăcată în față, hăinuța nu prezintă urme de galon sau nasturi, fiind confecționată probabil special pentru acel moment. Posibil ca peste ea să se fi așezat o altă piesă de vestimentație (urme de galon din argint). Tehnica de țesere a mătăsii: contextura saten de tip oriental, cu alesătură de fir lamelar. Motivul decorativ se repetă alternativ, dând efectul pe fața țesăturii de urzeală-mătase în fond și băteală cu fir metalic lamelar. Pe marginea interioară a pieptilor se poate observa liziera. Culoarea este inegală, de la galben auriu la brun închis, căci mătasea mai păstrează colorantul natural. Pentru asamblare s-a folosit tehnica manuală "în urma acului. . .", tot cu mătase naturală, dar cu firul în mănunchiuri foarte strânse în S.

Dimensiuni: spate $L_1 = 38$ cm; L_2 piept = 32 cm; L_3 umeri = 21 cm; 2 clini 17 x 3 cm; 2 fețe L 34 cm (L_1 baza = 22 cm, L_2 piept 10 cm, L_3 umeri 6 cm); 2 mâneci $L_{22} + 3$ cm, $L_1 = 17$ cm.

STAREA DE CONSERVARE

La preluare piesa se afla așezată într-o cutie de carton cu urme de pământ, acoperită în totalitate de săruri de cupru, carbonați, cloruri și resturi ale compușilor organici.

Se știe că deteriorările materialelor arheologice depind de natura solului în care au fost găsite, de umiditatea și concentrația în săruri a acestuia.

Solurile umede descompun repede compușii organici (în cazul climei noastre rar vom recupera materialele textile, piele, lemn, în stare de conservare relativ bună).

Frecvent la țesături, vom găsi alături de bumbac în sau mătase naturală, aliaje, fie cupru-argint, fie argint aurit. De aici comportamentul în soluție, transformarea acestora în cloruri și carbonat, peste stratul de oxid de cupru ca și în cazul nostru. Și pentru că metalul utilizat a fost lamelar, întreaga suprafață s-a transformat în întregime în asemenea produși de coroziune.

S-a dovedit și de această dată că clorurile de cupru au corodat chiar și în condițiile de depozit, până la dezintegrarea metalului în pulbere.

Culoarea brună s-a obținut ca și în cazul tuturor textilelor arheologice prin descompunerea colorantului și oxidarea fibrei. Variația umidității relative a modificat indicii fibrei: greutate, sarcina de rupere, alungirea la rupere, gradul de îmbătrânire, moliciunea și finețea.

Piesa s-a păstrat în două medii diferite. La început în mormânt, apoi, după săpături, în depozit, pe o durată de câțiva ani, fără a se respecta minimele reguli de conservare. Toate acestea au produs următoarele tipuri de degradare: deshidratare, îmbătrânire, fragilizare, atac chimic activ de săruri de cupru, pierderi de suprafețe destul de mari a firelor de urzeală și băteală, în special în zonele de tensiune maximă (piept, mâneci).

Pe o mică porțiune a spatelui, țesătura era mai relaxată, colorată în brun și cu masive depuneri de materie organică (oase). Tot datorită păstrării ulterioare necorespunzătoare, piesa suferise și un atac biologic cu insecte din grupa *dermetes* (vezi buletinul de analize biologice), cămășile nimfale și insectele fiind ascunse prin pliurile acesteia.

Examinând cu atenție lucrarea, diagnosticul a fost evident - fază avansată de deteriorare fizică, atac chimic activ și atac biologic inactiv.

OPERAȚII EFECTUATE

După analizarea piesei și a stării de conservare, au urmat în ordine, efectuarea de fotografii și diapozitive color, apoi prelevarea probelor pentru laboratorul de chimie (Muzeul de Artă al României), astfel: fragment de țesătură, granule de săruri, fragmente organice, pământ, nisip. Pentru laboratorul Muzeului Satului, s-au prelevat probele biologice, constând din două larve și trei cămăși nimfale.

După interpretarea buletinelor de analiză și cu avizul chimistului (d-nul Mihai Lupu) s-a efectuat un lung și anevoios tratament. Acesta a constatat din (emolieri) scufundarea piesei (demonțată în părțile componente) într-o soluție de alcool etilic și glicerină (24 ore), urmat de o imersie în soluție slabă (3/1000) Romopal (48 ore) și o spălare prin pensulare ușoară. S-a încercat tratamentul cu Complexon 1% (24 ore), urmat de mentrolizare și o baie de glicerină, tratament repetat peste două zile.

Datorită acțiunii de complexare a ionilor de clor, a avut loc o masivă decompensare a clorurilor, prin urmare o ușoară relaxare a piesei. S-a continuat tratamentul cu Complexon-2% și mentrolizare și din nou, peste două zile, complexon-2%, astfel s-au eliminat aproape în întregime sărurile de cupru.

Pentru că a rămas mătase în proporție de 95%, chimistul a indicat o mentrolizare cu 1% acid acetic (3 ore) urmată de o baie de glicerină și uscarea piesei pe placa de plexiglas.

S-a lucrat cu temperaturi și pH-uri admise de legile conservării.

Tratamentul s-a întrerupt într-o fază în care se presupunea că piesa nu are de suferit, moment în care era hidratată, relaxată, facilitând un studiu atent al motivului ornamental și al croiului.

Conform rezultatelor anterioare, obținute în tratamentele fizico-chimice la textilele arheologice, se știa că piesa trebuie să fie ținută câteva luni în laborator, în mediu umed, pentru a ajuta fibra de mătase să își capete proprietățile inițiale.

S-au mai făcut lunar băi de glicerină (se știe că aceasta aderă la fibră, măsurându-i higroscopicitatea, redându-i suplețea și tușeul caracteristic mătăsii).

După 7 luni, la un studiu atent, s-a constatat că la îmbinările părților componente și la margini, mai ales în interior, au rămas mici depozite de săruri de cupru, ceea ce recomandă reluarea tratamentului.

S-a trecut la măsurarea, apoi la desfacerea piesei în părțile componente și la stabilirea tiparului, în vederea reasamblării corecte. S-au scos firele de ațe de la montare și s-au verificat pliurile. Pentru o mai bună manipulare în cursul următorului tratament, fragmentele au fost înseilate pe un suport de tul.

CONCLUZII

Inexplicabil, piesa era înseilată transversal, peste piept, cu același fir de mătase utilizat la confecționare (pentru a îmbina părțile în lipsă de nasturi sau galoni). Pata brună de pe spate se datorează descompunerii mai lente a produșilor organici (cheratina din păr), deci tratamentul trebuie să fie riguros, căci atacul chimic, poate să continue mai ales în mediu umed; efectul binefăcător al pauzelor îndelungate între tratamentele cu glicerină pentru textilele fragilizate și mai ales pentru cele arheologice.

Cu aceste concluzii, s-a continuat tratamentul cu Complexon și glicerină aproximativ două săptămâni, în final o atenție deosebită acordându-se aranjării firelor destrămate în direcția urzelii, respectiv a bătelii și uscarea pe pat de hârtie absorbantă.

Toate aceste rezultate au fost probate ulterior în cazul unei alte textile arheologice, la Alba Iulia. Este vorba de o pungă de postav din lână, în care au fost descoperite monede de argint, iar mai recent, de un fragment de dantelă și galonul care s-au păstrat probabil dintr-o rochie sau șal, pusă la dispoziție de către cercetătorul A. A. Rusu.

În toate cazurile, din păcate, piesele nu au fost scoase din pământ în mod corespunzător și mai ales nu au fost depozitate, fapt care a dus la distrugerea aproape în totalitate a acestora.

Și totuși, după o muncă asiduă, și folosind cele două metode de cercetare, alături de efectuarea tratamentelor fizico-chimice, s-a putut data acest fragment, având la bază concluziile chimistului și studiul comparat al țesăturilor. În concluzie avem de-a face cu o țesătură din argint aurit, databilă în sec. XVII. Nu vom intra în amănunte privind tratamentul și cercetările efectuate, piesa constituind obiectul unui nou studiu odată cu terminarea operațiilor de restaurare.

CONSIDERAȚII ISTORICE

Teritoriul României, situat la întretăierea principalelor căi de comunicație comerciale între Orientul Apropiat și Europa, a beneficiat de-a lungul veacurilor trecute de marile curențe culturale și artistice din Apus și Răsărit, pe care le-a asimilat și adoptat specificului național, constituind totodată, un centru de iradiere culturală, de păstrare și dezvoltare a popoarelor învecinate²⁵. În colecțiile românești se află un număr mare de țesături, dintre care majoritatea datând din sec. XVII-XVIII, constituie opere artistice remarcabile, care pot sta alături de cele mai valoroase exemplare, păstrate în marile muzee ale lumii²⁶.

Importanța acestora derivă din valoarea lor artistică și prin funcționalitatea lor (erau utilizate la confecționarea costumelor de ceremonie sau împodobeau locuințele); ele ne ajută să deslușim aspectele vieții sociale și pe cele de ordin comercial și politic, caracteristice statelor feudale românești, precum și legăturile acestora cu alte țări în tot cursul Evului Mediu.

Cercetările privind rolul navigatorilor genovezi la Gurile Dunării au pus în lumină documente ce oferă prețioase informații privind circulația unui mare număr de țesături occidentale, începând din sec. XIII.

Comerțul italian cu țesături de artă, în plină înflorire în sec. XVI, este o realitate demonstrată și de portretele votive ale principilor și nobililor.

O categorie aparte o constituie țesăturile din fir de argint aurit de tipul "drappi d'oro" realizate din fir metalic petrecut pe toată lățimea țesăturii (lancé)²⁷.

Repertoriul decorativ este constituit din motive inspirate din mediul vegetal și floral. Din sec. al XVII-lea, Franța va influența artele textile din Europa, după organizarea acestei industrii de către Colbert. Astfel epoca lui Ludovic al XIV-lea, moment de referință în istoria artelor decorative se caracterizează printr-o interpretare realistă a florei realizată din mătase broșată cu fir de argint și argint aurit, ceea ce le conferă somptuozitate²⁸.

În sec. al XVI-lea apare în Italia dantela, care încearcă adaptarea decorului obișnuit al veșmintelor, adică a broderiilor de mătase și a pasmanteriilor din aur și argint.

În prima jumătate a sec. XVII, dantela prezintă suporturi dispuse în colțișori deși, foarte rotunjite, dantelă numită "Ludovic al XIII-lea" sau "Van Dyck", deoarece ea apare clar pe costumele personajelor pictate de acest artist²⁹.

În a doua jumătate a sec. al XVII-lea, dantelele venețiene ating apogeul, cu amplele lor fleuroane desfășurate în decor continuu.

Țesăturile de artă se constituie așadar nu numai ca o componentă artistică a patrimoniului cultural, ci și ca o însemnată sursă documentară, capabilă să contribuie prin exemplificare la demonstrarea unor aspecte economice, sociale și culturale, mai puțin cercetate și, în orice caz, mai puțin evidențiate de expozițiile din muzee.

DOINA HENDRE-BIRO
Universitatea "1 Decembrie 1918"
Alba-Iulia

²⁵ A.Lăzărescu, *Catalog de țesături din patrimoniul Bibliotecii Bathyaneum din Alba Iulia*, în *Apulum*, XX, 1982, p.403-404.

²⁶ *Ibidem*, p.415.

²⁷ H.Algoud, *Grammaire des arts de la soie*, Paris, 1912, p.283.

²⁸ Fr.Bucher, *Histoire du costume en Occident de l'Antiquité a nos jours*, Paris, 1965, p.117-119.

²⁹ R.Cox, *L'art de décorer les tissus d'après les collections de la Chambre de Commerce de Lyon*, Paris-Lyon, 1900, p.29-39.